

BORDÁNÉ Rabóczki Mária

A TÁRSASÁGIRÁNYÍTÁSI JELENTÉS ÉS A KÖNYVVIZSGÁLÓ SZEREPVÁLLALÁSA ÚJ ELEM AZ EURÓPAI PÉNZÜGYI BESZÁMOLÁSI KULTÚRÁBAN

A nyitottság, az átláthatóság és az elszámoltathatóság napjaink egyre gyakrabban hangoztatott elvárásai a köz- és a privátszféra vállalataival szemben. Ezek az elvárások a társaságirányítás legáltalánosabban elfogadott alapelvei közé tartoznak, amelyek gyakorlati megvalósítása a társaságok által közzétett információkon keresztül biztosítható. A Vezetéstudományban a közelmúltban jelent meg egy cikk a BÉT-en jegyzett társaságok önkéntes stratégiai adatszolgáltatásának értékeléséről. Jelen cikk a tőzsdei vállalatok társaságirányításra vonatkozó kötelező és ajánlott közzétételéről nyújt nemzetközi és hazai áttekintést. Célja annak vizsgálata, hogy az irányítással megbízottak és a könyvvizsgáló hogyan jelentsenek „felelősen” a társaság által követett társaságirányítási gyakorlatról, és mire terjedjen ki a jelentés, hogy az a tulajdonosok mellett a társadalom mind szélesebb körét, a közérdeket, a „közjót” szolgálja.

Kulcsszavak: vállalatirányítás, könyvvizsgálat, felelősség

Az utóbbi években számos ország vezetett be jogszabályi követelményeket és/vagy jogi hatállyal nem bíró szabályozásokat, például ajánlásokat vagy kódexeket, a társaságirányítás területén. Ezek a jogi és egyéb szabályozások rávilágítanak az irányító testületek felelősségére, a független igazgatók kiemelt szerepére és az auditbizottság funkcióira. Kiterjednek a belső kontrollokra, a belső ellenőrzésre, a könyvvizsgálatra, a társaságirányításról szóló közzétételre, valamint az irányító testület(ek)¹, a könyvvizsgálók és a tulajdonosok közötti kapcsolatokra.

Az európai társaságirányítási reformok során a közösségi irányelvekben megjelenő 2006. évi változtatások egyik legfontosabb eleme az éves társaságirányítási jelentés bevezetése a tőzsdén jegyzett társaságok éves pénzügyi beszámolója keretében.

A fenti szabályozások magukban foglalják az irányítással megbízottakkal szembeni elvárásokat a társaságirányításról szóló közzététellel kapcsolatosan, valamint a könyvvizsgálói közreműködés tartalmát. A könyvvizsgáló azáltal, hogy független véleményt nyújt a jelentésnek, vagy bizonyos elemeinek meghatározott standardoknak történő megfeleléséről, hozzáadott értéket képez az irányítás, és ezáltal a tulajdonosok és egyéb érdekeltek számára.

Az Európai Bizottság (Bizottság) a társaságirányítási jelentés bevezetésére vonatkozó követelménynek az irányelvekbe történő beépítésével megteremtette a szabályozási alapot ahhoz, hogy a társaságirányítási jelentés az európai pénzügyi beszámolási kultúra szerves részévé váljon.

Lényegesen hozzájárulhat a befektetők bizalmának helyreállításához, ha reális betekintést kapnak a társaság legmagasabb szinten történő szervezettségébe. A jelentés segíti a társaság üzleti tevékenységének, a társasági politikáknak és teljesítményeknek a környezeti és etikai standardok tükrében történő megmértetését.

A pénzügyi adatok mellett a nem pénzügyi információk közzétételének bővítése által erősíthető a tulajdonosok irányításbeli szerepe, és hozzájárulhat más érdekhordozók jogai védelmének biztosításához, valamint a társaságok társadalmi felelősségének növeléséhez.

Koncepcionális háttér

A társasági jog magasán kvalifikált szakértőinek egy csoportja – High Level Group, vagy más néven Wintercsoport² – az Európai Bizottság megbízásából ajánlást fogalmazott meg a társasági törvény modernizálá-

sára és a társaságirányításra vonatkozóan. Jelentésüket „A társasági törvény modern szabályozási kerete Európában” címmel tette közzé a Bizottság (European Commission, 2002).

Az Európai Könyvvizsgálók Szövetsége (FEE)³, a széles értelemben vett számviteli szakma véleményének képviselőjeként a társaságirányítással kapcsolatos publikációiban a pénzügyi beszámolási és könyvvizsgálói szempontokra helyezi a hangsúlyt (FEE, 2002).

A Winter-csoport, a FEE, valamint az Európai Bizottság a témában megjelent közleményeikben (2002–2004) közös álláspontot képviselnek arra vonatkozóan, hogy a társaságirányítási rendszer fejlesztésének egyik kulcskérdése a közzétételi követelmények emelése. Javasolják, hogy legalább a jegyzett társaságok átfogó társaságirányítási jelentést tegyenek közzé az éves pénzügyi beszámolásuk keretében. A társaságirányítási jelentés terjedjen ki a társaság által alkalmazott társaságirányítási struktúra alapvető elemeinek és elveinek ismertetésére.

A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) jelentős szerepet tölt be a társaságirányítás fejlesztésében. Először 1999-ben, majd 2004-ben tette közzé a társaságirányítási alapelveket, amelyek nemzetközi méretekben viszonyítási alapként szolgálnak mind a szabályalkotók – a kormányok –, mind pedig a felhasználók – a társaságok – számára.

Figyelemmel a Winter-csoport ajánlásaira, az OECD-alapelvekre és egyéb nemzetközi ajánlásokra⁴ a társaságirányítási jelentés tárgyát képező alapvető elemek a következőkben határozhatók meg:

- a közgyűlés működése, kizárólagos hatásköre, a részvénytulajdonosok jogai és a jogok gyakorlásának módja,
- az igazgatóság és az igazgatóság bizottságainak⁵, összetétele, működése és feladatai,
- a többségi részvénytulajdonosok,
- a többségi részvénytulajdonosok szavazati és ellenőrzési jogai, valamint főbb megállapodásaik,
- a többségi részvénytulajdonosok és a részvénytársaság közötti egyéb közvetlen és közvetett kapcsolatok,
- a kapcsolt felekre vonatkozó és a mérlegen kívüli lényeges gazdasági események,
- a kockázatkezelés és belsőkontroll-rendszerek főbb jellemzői,
- hivatkozás a társaság által alkalmazott nemzeti vagy egyéb társaságirányítási kódexre, illetve az azoktól történő eltérések magyarázata.

A jelentés elvi alapját tekintve két alapvető szemlélet különböztethető meg. Az egyik a leíró szemlélet,

amely megköveteli, hogy a társaság ismertesse az általa alkalmazott társaságirányítási struktúra elemeit, illetve a társaságra vonatkozó szabályozás – legtöbbször kódex szerint – az egyes elemekkel kapcsolatosan megfogalmazott elvek alkalmazását.

Jelentősen hozzájárul a társaságirányítási jelentés információtartalmának növeléséhez, ha a jelentés az előzőekben megnevezett alapvető elemek mellett a következőkre is kiterjed:

- a vállalati stratégia és megvalósításában az üzleti évben tett előrelépések ismertetése,
- az üzleti tevékenység erősségeinek ismertetése és a rendelkezésre álló erőforrások véleményezése a vállalati stratégia megvalósításához való hozzájárulás szempontjából,
- a vállalati teljesítményekben bekövetkezett lényeges változások és a változást kiváltó okok véleményezése,
- a főbb azonosított kockázatok és bizonytalanságok véleményezése,
- a kockázatok várható hatásainak kezeléséről alkotott vélemény ismertetése,
- a társaság üzleti teljesítményének növelése érdekében tett igazgatósági intézkedések ismertetése,
- a társaságnál működő audit-, javadalmazási és jelölőbizottságok tevékenységeinek ismertetése jelentéseik alapján.

A másik jelentési szemlélet a „megfelelni vagy magyarázni” (angolul: „comply or explain”) elven alapul. A „megfelelni vagy magyarázni” szemlélet lényege abban áll, hogy a társaság a rá vonatkozó társaságirányítási szabályozásnak történő megfelelést az erről szóló állítás közlésével fejezi ki. Amennyiben a megfelelés nem, vagy csak részben biztosított, vagy nem terjed ki a beszámolási időszak teljes idejére, ismertetni kell az eltéréseket és magyarázni kell az eltérések okát. A megfelelni vagy magyarázni szemlélet értelmében a kódex betartására adott válaszok értékelése a tulajdonosok feladata, az értékelés a szavazatuk kialakításának tartalmi összetevőjét kell, hogy képezze. Ez a szemlélet az európai elméleti és gyakorlati szakemberek teljes támogatását élvezi, és az EU-tagállamok képviselői konszenzusra jutottak a nemzeti szintű alkalmazásában.

Az Európai Társaságirányítási Fórum, amelynek létrehozása és működtetése szerves részét képezte az európai társaságirányítási reformnak, 2006-ban közleményben fejezte ki álláspontját a szemlélet támogatásáról⁶.

A Fórum álláspontja szerint e szemlélet jól illeszkedik az egyes nemzeti társaságirányítási keretrendszerekben fellelhető különbségekhez. A szemlélet alkal-

mazásában többéves gyakorlattal rendelkező országok⁷ tapasztalatai igazolják, hogy ez a közelítésmód a jobb társaságirányítási gyakorlat irányába vezet, és hatékonyabb eszközöket nyújt a társaságirányítási gyakorlat értékeléséhez, mint a részletes, szabályalapú közelítés.

A „megfelelni vagy magyarázni” szemlélet hatékony alkalmazáshoz szükséges, hogy az egyes országok megteremtsék a megfelelő jogi vagy egyéb szabályozási alapot, a közzétett információk magas szintű átláthatóságát, és kialakítsák azt a mechanizmust, amelyen keresztül a tulajdonosok elszámoltatják az irányítással megbízottakat a szemlélet gyakorlati kivitelezése érdekében hozott döntéseikért és a jelentésük színvonaláért.

Nem ilyen egységesen pozitív a „leíró” jelentési szemlélet megítélése. A szemlélet előnyének tulajdonítható, hogy könnyen adaptálható az adott társaságra a tulajdonosok és más érdekeltek információs szükségleteinek kielégítésére. Az eddigi tapasztalatok alapján az is megállapítható, hogy ez a jelentési szemlélet nem szolgálja megfelelően a társaságirányítási állítások összehasonlíthatóságát, és nem nyújt arra lehetőséget, hogy a felhasználó megítélje a nyújtott információk teljességét. Egyet értünk azzal a széles körben elfogadott állásponttal, hogy jelentősen megnöveli a felhasználó tisztánlátását, ha a leíró ismertetést a megfelelni vagy magyarázni elven alapuló megfelelési nyilatkozat egészíti ki.

Véleményünk szerint növeli továbbá a társaságirányítási jelentés összehasonlíthatóságát a jelentés leíró részére vonatkozó egységes koncepcionális keret kidolgozása.

A legjobb gyakorlatokat felmutató országok tapasztalatait elemezve azt a következtetést vonjuk le, hogy a két szemlélet egymást kiegészítő alkalmazása vezethet a legjobb eredményre.

Az európai uniós szabályozás

A társaságirányítási jelentés európai szintű jogi szabályozásában a 4. és 7. EK számviteli irányelvek 2006. évi módosításai kiemelkedő szerepet töltenek be.

A 4. és 7. számviteli irányelvek modernizációja szerves részét képezte az európai társaságirányítási reformnak. A 4. irányelv a meghatározott jogállású társaságok éves beszámolását, a 7. irányelv a társaságok konszolidált éves beszámolását szabályozza. A reform során született módosításokat a 2006/46/EK irányelv foglalja össze.

A modernizáció fő célja az európai társaságok által nyilvánosságra hozott pénzügyi és nem pénzügyi információk minőségének javítása, ezáltal a tulajdonosok és egyéb érdekhordozók bizalmának növelése, illetve a fentiek eredőjeként a társaságirányítás európai uni-

ós gyakorlatának fejlesztése. E cél megvalósításában kiemelkedő jelentőséggel bírnak az irányító testületi tagok kollektív felelősségének megerősítéséről, a kapcsolt felekkel folytatott tranzakciók és mérlegen kívüli megállapodások átláthatóságának növeléséről, valamint a társaság által alkalmazott társaságirányítási gyakorlat nyilvánosságra hozatalának javításáról szóló rendelkezések. Ezen cikk az utóbbi témára irányítja a figyelmet.

A társaságirányítási jelentés előírt tartalma a 4. és 7. irányelvek módosítása alapján

A 4. irányelv 46a cikke értelmében a társaságirányítási jelentésnek legalább a következőkre kell kiterjednie.

- a) A társaságirányítási kódex megnevezése, amelynek alkalmazása vagy kötelező a társaság számára vagy saját döntése alapján alkalmazza; és/vagy a nemzeti törvényes követelményeket meghaladóan alkalmazott társaságirányítási gyakorlat ismertetése. Az alkalmazott társaságirányítási kódex, vagy az alkalmazott saját gyakorlat elérhetőségének megnevezése.
- b) A fentiekben megjelölt kódex követelményeitől való eltérések megnevezése és az eltérések indoklása, vagy amennyiben a társaság nem alkalmaz társaságirányítási kódexet, e ténynek a kijelentése és indoklása.
- c) A pénzügyi beszámolási folyamattal kapcsolatos belsőkontroll- és kockázatkezelési rendszerek fő jellemzőinek ismertetése.
- d) A cégvásárlásokról szóló uniós irányelvnek a részvénytőke-struktúrával kapcsolatos információi.⁸
- e) A közgyűlés lebonyolításáról és a részvénytulajdonosi jogok gyakorlásáról szóló információk, azon esetek kivételével, amikor ezek az információk teljességgel megtalálhatók a nemzeti jogszabályokban vagy rendelkezésekben.
- f) Az igazgatósági és a felügyelőbizottsági testületek és bizottságaik összetételének és működésének ismertetése.

A 7. irányelv módosulása értelmében a tőzsdei cégeknek az összevont (konszolidált) beszámoló elkészítési folyamatához kapcsolódóan ismertetni kell a csoport belsőkontroll- és kockázatkezelési rendszereinek főbb jellemzőit (36. cikk [2] bekezdése f pont).

A módosított 4. irányelv szerint a társaságirányítási jelentés elkészítése az éves pénzügyi beszámolás keretében tartozó feladat, és a jelentés az üzleti jelentés elkülönített részét képezi (46a [1] bekezdés).

A jogalkotási folyamatban komoly vitát váltott ki az a kérdés, hogy a társaságirányítási jelentés kötelezően részét képezze-e az üzleti jelentésnek. Ennek a kérdésnek főként a tagállamokban az üzleti jelentésre vonatkozó eltérő nemzeti könyvvizsgálati követelmények miatt volt nagy jelentősége.

A parlamenti viták azt eredményezték, hogy a tagállamok úgy is rendelkezhetnek, hogy a társaságok a társaságirányítási jelentést az üzleti jelentéstől elkülönítetten, önálló dokumentumként készítsék el, és azt az üzleti jelentéssel együtt a 4. irányelvben az üzleti jelentésre meghatározott módon tegyék közzé.⁹ Abban az esetben, ha az üzleti jelentés megtalálható a társaság honlapján, akkor az abban elhelyezett utalással is megadható az információ a társaságirányítási jelentés nyilvános elérhetőségéről (4. irányelv 46a [2], 7. irányelv 36 [2]).

Az önálló dokumentumként történő közzététel nagyobb rugalmasságot biztosít a tagállamok számára, hogy a társaságirányítási jelentéssel kapcsolatos könyvvizsgálói szerepvállalást beleilleszthessék a kialakult könyvvizsgálati gyakorlatukba. A fentiekben körvonalazott irányelvi módosítások a társaságirányítási jelentés tartalmára meghatározott *minimumkövetelmények*. Az EU-tagállamok más tartalmú információk közzétételét is javasolhatnak, illetve megkövetelhetnek.

A társaságok önkéntes alapon szintén dönthetnek saját társaságirányítási rendszerük a fentiektől eltérő elemeinek közzétételéről. Növeli az átláthatóságot, ha a kötelező közzétételt meghaladóan, az előzőekben az alapvető elemeket meghaladóan javasolt információk, továbbá a társaság javadalmazási politikájának és gyakorlatának ismertetése is részét képezi a jelentésnek.

A jog szerinti könyvvizsgáló szerepvállalása a társaságirányítási jelentéssel kapcsolatosan

Mielőtt a könyvvizsgáló feladatára térnénk, szükségesnek látjuk a pénzügyi kimutatások és az éves pénzügyi beszámoló fogalmának megkülönböztetését.

Az éves pénzügyi beszámoló (Annual Financial Report) fogalma a pénzügyi adatok mellett kiterjed a nem pénzügyi információkra is. A 4. és 7. irányelveknek és az átláthatósági követelményekről szóló 2004/109/EK irányelvnek megfelelően az éves pénzügyi beszámoló magában foglalja a könyvvizsgált pénzügyi kimutatásokat, az üzleti jelentést és a pénzügyi kimutatások készítéséért felelős személy nyilatkozatát, hogy a kimutatások az alkalmazandó számviteli törvénynek vagy standardoknak megfelelően készültek el és biztosítják a megbízható és valós kép tükrözését. A pénzügyi kimutatásokról szóló könyvvizsgálói jelentést az éves pénzügyi beszámolóval együtt kell közzétenni.

A nemzetközi szabályozások és gyakorlatok értelmében a pénzügyi kimutatások (Financial Statements) alatt a mérleget, az eredménykimutatást, a cash-flow kimutatást és a kiegészítő megjegyzéseket értjük. A magyar gyakorlatban a számviteli törvénynek megfelelően a pénzügyi kimutatások kifejezés helyett a beszámoló fogalmát használjuk. A cikkben a nemzetközi értelmezés szerinti szóhasználatot követjük.

A 4. és 7. irányelv értelmében az éves pénzügyi beszámoló egyes részeinek vizsgálata eltérő követelményt támaszt a könyvvizsgálóval szemben. A 4. irányelv 51. cikke a pénzügyi kimutatások teljes könyvvizsgálatát írja elő, míg az üzleti jelentés esetében az üzleti jelentés és ugyanazon év pénzügyi kimutatásai közötti összhang vizsgálata jelenti a könyvvizsgáló feladatát a jog szerinti könyvvizsgálat során. Ugyanezeket a követelményeket fogalmazza meg a könyvvizsgálóval szemben a könyvvizsgálói jelentésről szóló ISA700. sz. nemzetközi könyvvizsgálati standard¹⁰.

A hatályos 4. és 7. irányelvek speciális szerepet határoznak meg a jog szerinti könyvvizsgáló számára a társaságirányítási jelentés vonatkozásában. Ez a szerep attól függően eltérő, hogy a társaságirányítási jelentés részét képezi-e az üzleti jelentésnek, és ezáltal az éves pénzügyi beszámolóban, vagy önálló dokumentumról van szó. Ha a jelentés részét képezi az üzleti jelentésnek, akkor a teljes üzleti jelentés és a pénzügyi kimutatások közötti összhang vizsgálata jelenti a jog szerinti könyvvizsgáló feladatát.

Amennyiben a társaságirányítási jelentés önálló dokumentum, a jog szerinti könyvvizsgáló felelőssége a pénzügyi kimutatásokkal való összhang vizsgálatánál a társaságirányítási jelentés két pontjára, a pénzügyi beszámolási folyamattal kapcsolatos belsőkontroll- és kockázatkezelési rendszerek főbb jellemzőinek ismertetésére és a cégvásárlásokról szóló EU-irányelv által megkövetelt információkra terjed ki. A jelentés egyéb pontjaival kapcsolatosan a jog szerinti könyvvizsgálóval szembeni követelmény, hogy ellenőrizze a pontokra adott válaszok meglétét (4. irányelv 46a cikk [2] bekezdés). Az utóbbiak a jog szerinti könyvvizsgálóval szemben az EU-jog alapján elvárt *minimális követelményeket* tükrözik. A tagállamok a nemzeti szabályozásukban a fentieknél szigorúbb követelményeket is meghatározhatnak.

Az európai gyakorlatban az elmúlt évtizedek során eltérően alakult az egyes tagállamokban a könyvvizsgáló szerepvállalása az üzleti jelentéssel kapcsolatosan. Néhány tagállam jóval tovább ment, mint az irányelvek ez irányú követelménye, és teljes könyvvizsgálat tárgyává tette az üzleti jelentést. Ilyen államok Dánia, Németország, Finnország, Svédország és a zártkörű társaságoknál Olaszország (FEE, 2000).

Ezekben az országokban, amennyiben a nemzeti szabályozás szerint a társaságirányítási jelentés részét képezi az üzleti jelentésnek, a társaságirányítási jelentésre teljes könyvvizsgálati követelmény vonatkozik. Amennyiben a jelentést önálló dokumentumként kezelik, akkor is valószínű a könyvvizsgálótól elvárt magasabb teljesítmény, mivel az üzleti jelentés könyvvizsgálata során szerzett többletinformáció birtokában a könyvvizsgáló nagyobb eséllyel rendelkezik, hogy felfedje a hiányosságokat a társaságirányítási jelentésben.

A 2007–2008. évi FEE-felmérés tapasztalatai – Az előrelépés dilemmái

2007–2008-ban a FEE felmérést folytatott a tagállamok körében. A felmérés célja a tagállamok által alkalmazott társaságirányítási kódex közös elemeinek megállapítása, valamint a jog szerinti könyvvizsgáló szerepvállalásának értékelése (FEE, 2009).

Az első kérdéskörre adott válaszok alapján megállapítható, hogy az eltérő jogi rendszerek, intézményi keretek és hagyományok ellenére jelentős konvergenciát mutatnak a társaságirányítási kódexekben foglalt elemek. A második kérdéskörre adott válaszok vizsgálata alapján megállapítható, hogy számos tagországban a könyvvizsgáló szerepvállalása a nemzeti szabályozások alapján jóval meghaladja a 4. és 7. irányelv követelményeit.

Vegyük Németország példáját. Németországban 2008-ig a tőzsdei vállalatok esetében az igazgatóság és a felügyelőbizottság tagjainak az éves pénzügyi beszámoló részét képező ún. megfelelési nyilatkozatban („glossy” report) kellett kifejeznie a Kódexnek való megfelelést vagy magyarázni az eltéréseket. A nyilatkozat maga nem képezte részét sem a pénzügyi kimutatásoknak, sem az üzleti jelentésnek, és nem volt tárgya a jog szerinti könyvvizsgálatnak. A jog szerinti könyvvizsgálat szerepe arra szorítkozott, hogy a könyvvizsgáló a jelentésében igazolta a megfelelési nyilatkozat fizikai meglétét és annak elérhetőségét az érdekeltek számára.

A 2009-től bevezetett jogszabály kibővítette a jelentés tartalmát a megfelelni vagy magyarázni szemlélet alkalmazására és az EK-irányelvnek megfelelő egyéb információkra vonatkozó követelményekkel. A társaságok dönthetnek, hogy a jelentést önálló dokumentumként, vagy az üzleti jelentés részeként készítik el. A Német Kereskedelmi Törvény értelmében a cégvásárlásról és a pénzügyi beszámolási folyamattal kapcsolatos belsőkontroll- és kockázatkezelési rendszerek fő jellemzőiről szóló információk az üzleti jelentés,

vagy a kiegészítő melléklet részét kell, hogy képezzék. Ily módon ezek az információk a teljes könyvvizsgálat tárgyát képezik. Ugyanez vonatkozik az igazgatóság és a felügyelőbizottság összetételére, amelyről szóló információk a kiegészítő mellékletben megjelennek.

Dániában jogszabályváltozás következtében a 2008. szeptember 1. után kezdődő üzleti évekre vonatkozóan már nem áll fenn az üzleti jelentés teljes könyvvizsgálati követelménye és a társaságok itt is választhatnak a társaságirányítási jelentés közzétételének módjáról.

A pénzügyi beszámolási folyamattal kapcsolatos belsőkontroll- és kockázatkezelési rendszerek fő jellemzőinek megfelelőségéről szóló auditvélemény azonban a társaság honlapján történő közzétételi mód esetén is, részét képezi a pénzügyi kimutatásokról szóló auditjelentésnek.

Az FEE-felmérés tapasztalatai szerint megállapítható továbbá, hogy a társaságirányítási jelentéssel kapcsolatos könyvvizsgálói közreműködés változatos képet mutat a tagállamokban, és számos vitatott kérdés övezi a témát. Ilyenek például a következők:

- Milyen szintű bizonyosságot kell nyújtani a jog szerinti könyvvizsgálónak a társaságirányítási jelentéshez, vagy annak egyes állításaihoz?
- Milyen formában jelentsen a könyvvizsgáló a társaságirányítási állításokról?
- Nem teremt-e ez a feladat egy újabb ellentmondást a könyvvizsgálóval szembeni elvárások és azok teljesíthetősége között, nem növeli-e az úgynevezett elvárási rést?
- Vajon a jog szerinti könyvvizsgáló rendelkezik-e megfelelő képzettséggel, tudással és tapasztalattal a feladat elvégzéséhez?

A fenti kérdésekről a szakma által általánosan elfogadott válaszokkal még nem rendelkezünk. Nincs kialakult álláspont arról, hogy a könyvvizsgáló milyen fokú bizonyosságot nyújtson, ha nyújthat egyáltalán bizonyosságot a társaságirányítási jelentéssel vagy annak egyes állításaival kapcsolatban.¹¹

Mérlegelendő tényezők a könyvvizsgálói szerepvállaláshoz

A jelentés egyes állításai jelentősen eltérő típusú információkat tartalmaznak. Vizsgáljuk meg azokat a főbb tényezőket, amelyek figyelembevételére irányít mutatókat az információk e vonatkozású megkülönböztetéséhez.

Az európai legjobb gyakorlatok tanulmányozása alapján a következő szempontok figyelembevételét tartjuk kiemelten fontosnak. Az egyik szempont annak vizsgálata, hogy vajon objektív vagy szubjektív állításról van-e szó. A jelentés bizonyos állításai szubjektívek, amelyek igazolására valószínűen nem képes a könyvvizsgáló. Ilyenek pl. a jövőbeli vagy stratégiai információk. Az említett esetben nagy a valószínűsége annak, hogy a könyvvizsgáló nem rendelkezik a bizonyosság nyújtásához szükséges megfelelő kritériumokkal. A bizonyossági megbízások nemzetközi keretelvi értelmében a bizonyosság nyújtásához azok a kritériumok megfelelőek, amelyek rendelkeznek a relevancia, a teljesség, a megbízhatóság, a semlegesség és az érthetőség minőségi jellemzőkkel (IAASB,¹² 2007, Paragraph 36). A fentiek alapján nagy valószínűséggel állíthatjuk, hogy a könyvvizsgáló nem képes véleményt formálni a társaság stratégiájának megfelelőségéről.

Nagymértékben támogatja egy adott társaságirányítási állítás objektív megítélhetőségét, ha az állítás egy általánosan elismert keretrendszerre épül. Ez az eset áll fenn pl. a belsőkontroll-rendszerek hatékonyságáról tett állítások esetében, mivel rendelkezésre áll a nemzetközileg elfogadott COSO-ERM¹³ keretrendszer.

A bizonyosságnövelés költség-hatékonysága szintén fontos mérlegelendő tényező. Valószínű, hogy költség-hatékonyabb lesz az auditor bevonása a vizsgálatba a széles értelemben vett, operatív, megfelelési és pénzügyi kontrollokra kiterjedő hatékonysági vizsgálathoz képest, amennyiben a pénzügyi beszámolóhoz kapcsolódó belső kontrollokra szűkítjük le a vizsgálatot. Az utóbbi esetben az auditornak ugyanis a vizsgálatok egy részét a pénzügyi kimutatások könyvvizsgálatához is teljesítenie kell¹⁴.

Az adatok hozzáférhetősége is befolyásoló szempont. A legtöbb országban a kódex magában foglalja a közgyűlésre vonatkozó értesítések kiküldésének a közgyűlést megelőzően minimális idejével kapcsolatos elvárást. A periódus betartását a rendelkezésükre álló információk alapján a tulajdonosok ugyanúgy tudják ellenőrizni, mint a könyvvizsgáló. Ésszerűbb, ha közvetlenül ők teljesítik ezt a feladatot.

Végül fontosnak vélem azon szempont figyelembevételét, hogy vajon mennyire esik közel az alkalmazandó könyvvizsgálati eljárás a pénzügyi kimutatások vizsgálatánál általánosan alkalmazott módszerekhez. Minél nagyobb az átfedés, annál nagyobb a valószínűsége, hogy a könyvvizsgáló bevonása hozzáadott értéket teremt. Ilyen terület lehet az igazgatók javadalmazásáról szóló közzétételek vizsgálata, különös tekintettel a beszámolási időszaki tényleges javadalmazásokra. Ez utóbbi terület vizsgálatánál az auditor használhatja

a pénzügyi kimutatásoknál is alkalmazott teszteléseket. A jövőre vonatkozó javadalmazási politikák megítélése viszont más természetű feladatot jelent, amelynek teljesítésére valószínűen nem a könyvvizsgáló a legalkalmasabb személy.

A könyvvizsgáló szerepvállalását elősegíti a vizsgált szakterület szükséges jogi és egyéb szabályozásainak megteremtése, és a könyvvizsgáló munkáját módszertanilag támogató speciális standardok és útmutatók kidolgozása és folyamatos fejlesztése.

A könyvvizsgáló ezen szerepvállalása az ún. egyéb bizonyosságot nyújtó könyvvizsgálói megbízásokhoz tartozik. Ilyenek még a környezetvédelemre, a fenntarthatóságra, az információs és a belsőkontroll-rendszerekre vonatkozó megbízások. A fenti feladatok elvégzéséhez általános útmutatóként szolgálhat az IAASB által 2004-ben kibocsátott, a múltbeli pénzügyi információkon kívüli egyéb megbízásokkal kapcsolatos bizonyosság nyújtásáról szóló nemzetközi könyvvizsgálati standard (ISAE, 3000). A bizonyosságot nyújtó megbízásokra vonatkozó IAASB-keretelvek szintén rendelkezésre állnak.

Módszertani szempontból jelentős munkát igényel a társaságirányítási állításokkal kapcsolatos könyvvizsgálói bizonyossági feladatoknak az IAASB-keretelveknek történő megfeleltetése és az ISAE 3000 útmutatásainak a társaságirányítási állításhoz nyújtott bizonyosság megszerzéséhez történő konkrét alkalmazása, ami a pénzügyi kimutatások könyvvizsgálatától eltérő, sajátos könyvvizsgálati eljárások kidolgozását jelenti.

Jelenleg nem elérhető olyan nemzetközi standard, továbbá útmutató, amely a társaságirányítási jelentés vonatkozásában átfogó szabályozást vagy útmutatót nyújtana a könyvvizsgálónak a társaságirányítási jelentéssel kapcsolatos feladatainak teljesítéséhez. Szükségesnek véljük a társaságirányítási állításokhoz kapcsolódó könyvvizsgálói bizonyosság nyújtását elősegítő nemzetközi standard vagy útmutató kidolgozását.

Nemzeti szinten léteznek ilyen standardok vagy útmutatók. Németországban például már kidolgozták a Német Társaságirányítási Kódexnek a jog szerinti könyvvizsgálatra gyakorolt hatásáról szóló könyvvizsgálati standardot. Az Egyesült Királyságban a könyvvizsgálót útmutató segíti az Egyesített Kódex kiválasztott cikkeivel kapcsolatos feladatai megoldásában. A tagállamok többségében azonban jelentős előrelépésre van szükség a fenti területeken. Ehhez az evolúciós szemlélet látszik a legmegfelelőbbnek.

Az evolúciós szemlélet értelmében az egyes társaságirányítási állítások objektív megítélését elősegítő

kritériumok és módszertani útmutatások kifejlesztésével párhuzamosan vállal a könyvvizsgáló egyre nagyobb szerepet és felelősséget a társaságirányítási állításokhoz nyújtott bizonyosság tekintetében.

Az Egyesült Királyságban kialakult gyakorlat előremutató szerepet tölt be az Európai Unióban. Ennek értékelése és a tapasztalatok levonása hozzájárul az európai legjobb gyakorlatok kialakításához és fejlesztéséhez. A következők a fenti gyakorlatba nyújtanak rövid betekintést.

Társaságirányítási jelentés az Egyesült Királyságban – könyvvizsgálói közreműködés

Az Egyesült Királyságban a társaságirányítás szabályozási hátterét tekintve a Pénzügyi Beszámolási Tanács (FRC) által kibocsátott Társaságirányítási Egyesített Kódex (Kódex),¹⁵ a Pénzügyi Szolgáltatások Felügyelete (FSA) által kibocsátott szabályzatok (Tőzdeszabályzat, Közzétételi és Átláthatósági Szabályzat), valamint a 2006. évi társasági törvény töltenek be kiemelkedő szerepet. Jelen cikkben a Kódexre és a Tőzdeszabályzatra irányítjuk a figyelmünket.

A társaságirányítási kódex

A Kódex cikkei minden tőzsdei társaságra vonatkoznak,¹⁶ de a Kódex előírásainak való megfelelés nem kötelező jellegű. A Tőzdeszabályzat viszont előírja a megfelelésről szóló jelentés nyilvánosságra hozását. Abban az esetben, ha a társaság arról tájékoztat jelentésében, hogy nem felelt meg a Kódex bizonyos pontjainak, nem kell számolnia szankcióval, azon túl, hogy a jelentést nyilvánosságra kell hoznia.

A Kódex első része a társaságirányítási struktúra legfontosabb elemeinek fő és támogató elveit tartalmazza, és magába foglalja az egyes elemekkel kapcsolatos követelmények cikkek formájában történő megfogalmazását. A második rész az intézményi részvénytulajdonosokkal kapcsolatban megfogalmazott követelményeket fejt ki fő és támogató elvek formájában. A Kódex függeléként tartalmazza a teljesítményértékelésen alapuló javadalmazás tervezésének szabályait, a független igazgatók kötelezettségeiről szóló útmutatót és a társaságirányítási közzétételi követelményeket.

A Tőzdeszabályzat követelményei a tőzsdei társaságokkal szemben

A Tőzdeszabályzat szerint a társaságoknak az éves pénzügyi beszámolás keretében az üzleti jelentés részeként társaságirányítási jelentést kell készíteniük. A jelentés első részében ismertetniük kell, hogy az

Egyesített Kódexben meghatározott fő elveket hogyan alkalmazta a beszámolási időszakban a társaság. Ezáltal biztosítják a lehetőséget a tulajdonosok és egyéb érdekhordozók részére, hogy értékelhessék az elvek konkrét alkalmazását.

A társaságirányítási jelentés második részének tartalmaznia kell azt az állítást, amely szerint a társaság a beszámolási időszakban megfelelt a Kódex első részében meghatározott cikkeknek. Amennyiben nem felelt meg minden említett cikk követelményének, vagy nem alkalmazta azokat a beszámolási időszak teljes tartamában, meg kell jelölni azokat a cikkeket, amelyek esetében eltért a követelményektől. E cikkek esetében ismertetni kell az eltéréseket, és meg kell magyarázni az eltérések okát.

A Tőzdeszabályzat szerint az igazgatóknak a jelentésben nyilatkozniuk kell a vállalkozás folytatása elvének érvényesüléséről.¹⁷ A vállalkozás folytatásának elve a pénzügyi kimutatások összeállításának alapvető számviteli elvét képezi („Going Concern”). A beszámoló elkészítésekor abból a feltételezésből kell kiindulni, hogy a gazdálkodó a belátható jövőben fenn tudja tartani működését, folytatni tudja tevékenységét, nem várható a működés beszüntetése vagy bármilyen okból történő jelentős csökkenése. A gazdasági válság körülményei között a vállalkozás folytatásának elve és a fizetéseképtelenség kockázata még fokozottabb jelentőséget nyer. Az Egyesült Királyságban az FRC 2009-ben külön útmutatót bocsátott ki az igazgatók számára az értékelés elvégzéséhez (FRC, 2009). Az állítást érvekkel kell alátámasztani, vagy szükség esetén ki kell fejteni az elvet negatívan érintő tényezőket.

A társaságirányítási jelentésnek tartalmaznia kell továbbá az igazgatósági testület és a felső vezetőik munkájának javadalmazásával kapcsolatos irányelvek és gyakorlat ismertetését. Az alábbiakban a javadalmazási gyakorlat ismertetésére vonatkozó követelmények közül azok kiemelése látható, amelyekkel kapcsolatosan könyvvizsgálói kötelezettség is felmerül. Ilyenek:

- A vizsgált időszakra vonatkozó javadalmazás minden elemének összegszerű meghatározása és a részvényopcióban történő díjazás ismertetése név szerinti bontásban.
- A részvényopción kívüli, hosszú távú ösztönzési rendszer részleteinek ismertetése név szerint.
- A nyugdíjjavadalmazási megállapodás értelmében az igazgatók számára a vizsgált időszakban teljesített kifizetések és vállalt kötelezettségek részleteinek ismertetése név szerint.

A könyvvizsgálóval szembeni követelmények

A Tőzsdeszabályzat értelmében a tőzsdei társaságoknak biztosítaniuk kell, hogy a társaságirányítási egyes elemeit a könyvvizsgáló a nyilvánosságra hozatalt megelőzően felülvizsgálja.

A Könyvvizsgálati Gyakorlati Bizottság (APB) útmutatást nyújt az auditorok számára az FRC, FSA szabályozások és a 2006. évi társasági törvény értelmében a társaságirányítási állítások vizsgálatával kapcsolatosan meghatározott feladataik ellátásához (The Auditing Practice Board, 2009). E cikk a Tőzsdeszabályzat által meghatározott könyvvizsgálói feladatokra szorítkozik. Az igazgatóknak a vállalkozás folytatásának elvéről szóló nyilatkozatával kapcsolatosan a könyvvizsgáló megvizsgálja, hogy fennáll-e a megfelelés a pénzügyi kimutatások könyvvizsgálata során szerzett ismeret és az igazgatósági nyilatkozat tartalma között. A megfelelés hiánya esetén a könyvvizsgáló mérlegeli ennek a ténynek a könyvvizsgálói véleményben történő kifejezésre juttatását. Amennyiben a közlés szükségessége mellett dönt, megjegyzését a vélemény egyéb megjegyzések részében jeleníti meg.

A társaságirányítási elvek alkalmazásáról szóló állítások esetében a könyvvizsgáló feladata és felelőssége a pénzügyi kimutatásokkal való összhang megítélésére terjed ki.

A Kódex cikkeit illetően a Tőzsdeszabályzat kilenc cikkel (C1.1, C2.1, C3.1, C3.2, C3.3, C3.4, C3.5, C3.6 és C3.7) kapcsolatosan ír elő könyvvizsgálói közreműködést. A cikkek tartalma az 1. sz. mellékletben látható.

Az említett cikkek alapján tett igazgatói állításokat a Kódexnek történő megfelelési szempontból vizsgálja a könyvvizsgáló, és a kivételek elve alapján jelent róla. Amennyiben a megfelelés nem biztosított, és a társaság nem pótolta a hiányokat a könyvvizsgáló meglegedésére, a könyvvizsgálónak a megfelelés hiányát a pénzügyi kimutatásokról szóló jelentésében a vélemény rész egyéb megjegyzéseként rögzítenie kell. A könyvvizsgálónak azt kell ellenőriznie, hogy az adott válaszok megfelelnek-e a cikkek követelményeinek. Az nem képezi feladatát, hogy felülvizsgálja, értékeli, vagy megjegyzést fűzzön a társaság azon döntéséhez, hogy eltér a Kódex bizonyos cikkétől. A tulajdonosok és más érdekhordozók feladatát képezi, hogy értékeljék az eltéréseket és az eltérésekre adott magyarázatokat.

A tőzsdei társaságokkal szembeni követelmények bemutatásánál kiemeltük a javadalmazási gyakorlat ismertetésével kapcsolatos azon követelményeket, amelyek teljesülését a Tőzsdeszabályzat értelmében vizsgálnia kell a könyvvizsgálónak. Amennyiben az ott említett követelmények bármelyike esetében hiányzik a megfelelés, a könyvvizsgáló ezen meg-

jegyzése részét kell, hogy képezze a pénzügyi kimutatásokról szóló jelentése véleményszakaszának. A javadalmazással kapcsolatos egyéb követelmények alapján tett vezetői állítások esetében a pénzügyi kimutatásokkal való összhang megítélése képezi a könyvvizsgáló feladatát.

A társaságirányítási jelentés magyar gyakorlata

Szabályozási keret

A társaságirányítás kérdéseit legátfogóbban a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény (Gt.) és a felelős társaságirányítási ajánlások szabályozzák. A téma pénzügyi beszámolási és könyvvizsgálati kérdéseit illetően a számvitelről és a könyvvizgálatról szóló törvények jelentik a jogszabályi hátteret.

A Gt. 312. § értelmében az igazgatóság felelőségét képezi, hogy nyilvános részvénytársaságok esetében a számviteli törvény szerinti beszámolóval együtt terjessze elő a felelős társaságirányítási jelentést az éves rendes közgyűlésen. Amennyiben a társaságnál felügyelőbizottság működik, jóváhagyásával kell a jelentést a közgyűlés elé terjeszteni. A felelős társaságirányítási jelentés tartalmát a törvény a következőkben határozza meg: „A jelentésben az igazgatóság összefoglalja a részvénytársaság által az előző üzleti évben követett felelős társaságirányítási gyakorlatot és nyilatkozik arról, hogy milyen eltérésekkel alkalmazta a Budapesti Értéktőzsde felelős társaságirányítási ajánlásait.”

A Budapesti Értéktőzsde Részvénytársaság (BÉT) a tőzsdei társaságok számára 2004-ben közzé tette a „Felelős vállalatirányítási ajánlások”-at. Az átdolgozott és kibővített Felelős társaságirányítási ajánlások 2008. május 16-tól léptek hatályba (BÉT, 2008).

Az Ajánlások betartása, a nemzetközi gyakorlathoz hasonlóan, nem kötelező a tőzsdei társaságok számára, azok az ajánlott követendő gyakorlatra tesznek javaslatot. A tőzsdei szabályzatban rögzített kötelezettséggé annak a tájékoztatásnak és nyilatkozatnak elkészítése és közzététele válik, amelyben a tőzsdei vállalatok bemutatják a saját irányítási gyakorlatukat, és összevetik azt az ajánlásokkal.

Mivel a 2004. évi Ajánlások a közzétételre vonatkozóan teljességgel nélkülözték a leíró szemléletet, ily módon a 2006–2007. években a tőzsdei vállalatok nem teljesítették a Gt. vonatkozó paragrafusát. A néhány pontos igen-nem válasza és az eltérések, sokszor

formális és ellentmondásos, magyarázatára szorítókozó nyilatkozat messze esett a 4. és 7. irányelvek 2006. évi változásaiban a jelentéssel szemben megfogalmazott követelményektől.¹⁸

A 2008. évi Ajánlások, különösen a felelős társaságirányítási jelentés tartalmára meghatározott követelmények, jelentős előrelépést jelentettek a fentiek tekintetében.

A számviteli törvény (Sztv.) 2008. évi változásai a társaságirányítási jelentés tartalma vonatkozásában teljesítették a 4. és 7. számú irányelv minimumkövetelményeit. Az Sztv. szerint a vállalkozónak a társaságirányítási nyilatkozatát az üzleti jelentésében kell közzétennie. A jogszabályi követelményeken túlmenően alkalmazott vállalatirányítási gyakorlatának bemutatása tekintetében a társaság döntésétől függően az üzleti jelentésben történő elhelyezésen kívül más módon is biztosíthatja a hozzáférhetőséget a nyilvánosság számára (pl. a társaság honlapján).

Az Sztv. azáltal, hogy a társaságirányítási nyilatkozatot az üzleti jelentés részeként határozza meg, a jog szerinti könyvvizsgáló feladatát a nyilatkozat és a pénzügyi kimutatások közötti összhang vizsgálatában jelöli meg. A jogszabályi követelményeken túlmenően ismertetett gyakorlattal kapcsolatosan a Sztv. nem határoz meg könyvvizsgálói feladatot.

A magyar és az egyesült királysági eredmények összevetése néhány kiemelt ponton

Elvégeztük az előzőekben áttekintett egyesült királysági 2008. évi Egyesített Kódex azon cikkeinek a Gt. és az Sztv. paragrafusaiival, valamint a Felelős társaságirányítási ajánlások tartalmilag megfelelő pontjaival való összehasonlítását, amelyek esetében az Egyesült Királyság Tőzsdei Szabályzata előírja a közzététel előtti könyvvizsgálói közreműködést. Az összehasonlítás az 1. mellékletben látható.

Az összehasonlítás célja, hogy a könyvvizsgálati szempontból kiemelt cikkek esetében rámutassunk a magyar szabályozástól való eltérésekre. Az így szerzett tapasztalatok e körülhatárolt, de jelentőségében kiemelt, társaságirányítási területen hozzájárulhatnak a legjobb gyakorlathoz való közeledéshez. Az összehasonlítás alapján a következő megállapításokat tesszük:

A tulajdonosok felé történő széles körű elszámoltatási célkitűzés támogatása érdekében az Egyesített Kódex követelménye szerint az üzleti jelentésben az igazgatóságnak ki kell fejeznie felelősségét a pénzügyi

kimutatások elkészítéséért, valamint meg kell jelennie egy állításnak, amelyben a könyvvizsgáló kifejezi a saját jelentési kötelezettségét (C1.1 cikk).

A 4. és 7. irányelvek 2006. évi változásai a pénzügyi és egyéb beszámolás minőségének emelése céljából meghatározták az irányító testületi tagok egyetemleges felelősségét a pénzügyi kimutatások elkészítéséért és közzétételéért. Ezen felelősségnek a társaságirányítási jelentésben történő kifejezése azonban nem jelenik meg követelményként az irányelvekben, és az irányelvek fenti követelményeit adaptáló Sztv-ben sem.¹⁹ A felelősség meghatározása a szabályozásban jelentős előrelépést jelent a társaságirányítási szemszögéből, de a jelentésben történő kinyilvánítása még inkább alátámasztja a vállalat első embereinek elszámoltathatóságát.

Az Egyesült Királyságban a kódex másik, a számvitelhez szorosan kötődő követelménye a vállalkozás folytatása elv értékelése (C12). Az ottani gyakorlatban ez az elv a kódexen kívül a számviteli standardok, a társasági törvény és a tőzsdeszabályzat fontos elemét képezi. 2009-ben az igazgatók számára az FRC által kibocsátott útmutató szintetizálja a fent említett szabályozások fenti elvvel kapcsolatos követelményeit, és jelentős segítséget nyújt az igazgatóknak az értékelés elvégzéséhez. A magyar jogi és egyéb szabályozásokban nem jelenik meg az igazgatósággal szemben a vállalkozás folytatása elv érvényesüléséről, illetve az érvényesülést negatívan érintő tényezőkről történő igazgatói nyilatkozat iránti követelmény. Maga az alapelv természetesen az Sztv. alapvető elvét képezi.

Hazánkban az utóbbi évtizedekben a számvittel kapcsolatos szemlélet jelentős, pozitív irányú változása következett be, de még mindig sokan úgy vélekednek, hogy a pénzügyi beszámolás készítésének alapvető elve csak a pénzügyi-számviteli vezető figyelmébe tartozik. Holott az igazgatóknak a vállalkozásfolytatás elv és a hozzá kapcsolódó likviditási kockázat értékeléséről tett megfelelő közzététele a vállalkozás létehez kapcsolódik, amely a piac minden szereplőjét érinti. Az is megállapítható, hogy az igazgatók fenti feladatait segítő, útmutatók kidolgozását a széles értelemben vett számviteli szakma adósságai között kell számon tartani.

A társaságirányítási jelentés és a számviteli beszámoló készítésének közelítésével kapcsolatosan megjegyezzük, hogy a jelenlegi tőzsdei és számviteli szabályozás eltérő határidőt határoz meg a társaságirányítási jelentés és a számviteli beszámoló közzétételére. Véleményem szerint az azonos közzétételi határidő jobban elősegítené, hogy a társaságirányítási jelentés szerves részét képezze a pénzügyi beszámolás teljes folyamatának.

Az összehasonlításban szereplő egyéb kódexcikkek az auditbizottsággal, illetve annak feladataival kap-

csolatosak. Ezen a területen a Gt. és a 2008. évi BÉT-ajánlások hatályba lépésével jelentős előrelépés történt. A tőzsdei társaságok társaságirányításról szóló jelentéseit tanulmányozva azonban megállapítható, hogy a megfelelni vagy magyarázni elv alkalmazásában további jelentős előrelépésre van szükség.²⁰

Összefoglaló megállapítások

A nemzetközi tapasztalatok tanulmányozása alapján levonható a következtetés, amely szerint a nemzeti társaságirányítási kódexek és a társaságirányítással kapcsolatos közzétételi követelmények színvonala lényeges hatást gyakorol a társaságirányítás nemzeti fejlődésére.

A társaságok részéről pedig egy olyan irányítási szemléletre van szükség, amelyben a Kódex cikkeinek történő egyszerű megfeleléssel szemben egyre nagyobb figyelmet fordítanak a legjobb gyakorlat megvalósítására.

A társaságirányítási jelentés bevezetése a társaságok által közzétett adatok tartalmának bővítésén keresztül növeli a társaságok működésének átláthatóságát, és kiterjeszti az irányítással megbízottaknak a tulajdonosok felé történő elszámoltathatóságát.

A jelentés segíti a társaság üzleti tevékenységének, a társasági politikának és teljesítményeknek a környezeti és etikai standardok tükrében történő megmértetését.

A jelentés elvi alapjaként a leíró és a „megfelelni vagy magyarázni” szemléletek egymást kiegészítő alkalmazását emelem ki. A jelentés leíró részére vonatkozóan fontos közösségi szintű feladatnak vélem az egységes koncepcionális keret kidolgozását, a „megfelelni vagy magyarázni” elvet illetően pedig a megfelelő iránymutatás nyújtását az egységesen támogatott elv nemzeti alkalmazásához.

A jelentéssel kapcsolatos könyvvizsgálói szerepvállalás a társaságirányítási állítások objektív megítélését elősegítő kritériumok megteremtésével és a könyvvizsgáló munkáját módszertanilag támogató speciális standardok és útmutatók kidolgozásával fokozatosan bővíthető. Arra a kérdésre, hogy milyen szintű bizonyosságot nyújthat a könyvvizsgáló, nem létezik általános érvényű, helyes válasz. A konkrét szerepvállalás mindig a vizsgálandó társaságirányítási információ természetétől függ.

A vállalati bukások és a gazdasági válság tapasztalatai megerősítették, hogy a jó társaságirányítás lényegét az elvek alkotják, az etikai elveket is beleértve és hangsúlyozva. A társaságoknak az irányítási gyakorlatuk formálásánál és a társaságirányítási jelentésük elkészítésénél a ódex cikkek által közvetíteni kívánt elvekre, a cikkek szellemére, nem a betűjére kell fókuszálniuk. Az utóbbi követelmény vonatkozik a könyvvizsgálóra is, aki a jelentést felülvizsgálja.

Lábjegyzet

- ¹ A nemzetközi gyakorlatban az irányító testület jelentése az alkalmazott irányítási modell típusától függően eltérést mutat. Az angolszász gyakorlatra jellemző egyszintű (egységes) irányítási modell alkalmazása esetén az igazgatósági testület látja el az irányítási feladatokat. Kétszintű irányítási modell esetén az igazgatóság és a felügyelő bizottság együtt tölti be az irányítással megbízottak funkcióit. Az utóbbi modell használata a kontinentális európai országokra, pl. Németország, Ausztria, Svájc, Magyarország és mások gyakorlatát jellemzi.
- ² Jaap Winter töltötte be a szakértői bizottság elnöki tisztségét.
- ³ Federation des Expert Comptables Européens – Federation of European Accountants.
- ⁴ Ilyenek: ICGN Globális Társaságirányítási alapelvek (ICGN: Nemzetközi Társaságirányítási Hálózat); Brit Nemzetközösségi Társaságirányítási Irányelvek.
- ⁵ A nemzetközi gyakorlatot alapul véve az igazgatósági testületek leggyakrabban alkalmazott bizottságait az audit-, a javadalmazási és a jelölőbizottságok jelentik. Az európai szabályozás értelmében az auditbizottság tagjai választhatók akár az igazgatóság, akár a felügyelő bizottság tagjaiból.
- ⁶ Statement of the European Corporate Governance Forum on The comply -or- explain principle (22/02/2006).
- ⁷ Ilyen országok pl.: Egyesült Királyság, Írország és Hollandia.
- ⁸ A 2004/25/EK irányelv 10. cikk (1) bekezdésének c), d), f), h) és i), pontjai magukba foglalják a jelentős közvetlen és közvetett részvénytulajdonlás és a különleges ellenőrzési jogok ismertetését. Közölni kell a szavazási jogok esetleges korlátozását, amely esetekben a részvényekhez kapcsolódó pénzügyi jogosultság elválik a részvénytulajdonos személyétől, az igazgatósági tagok megválasztásának és felmentésének szabályait és a társasági szerződés módosítását, valamint az igazgatósági tagok felhatalmazását, különösen, ha az a részvények kibocsátására, illetve visszavásárlására is kiterjed.
- ⁹ A 47. cikk értelmében a tagállamok törvényei határozhatják meg az üzleti jelentés közzétételének módját.
- ¹⁰ ISA: International Standard on Auditing.
- ¹¹ A könyvvizsgálati standardok értelmében különbséget teszünk a kellő és a korlátozott bizonyosságot nyújtó megbízások között. A könyvvizsgálói jelentés szövegezését illetően az előbbit a pozitív kifejezési formában, az utóbbit a negatív kifejezési formában megfogalmazott következtetés jellemzi.
- ¹² Nemzetközi Könyvvizsgálati és Bizonyossági Standard Bizottság.
- ¹³ Committee of Sponsoring Organisations – Enterprise Risk Management.
- ¹⁴ Bővebb kifejtés: Bordáné Rabóczki Mária, 2008.
- ¹⁵ Hatályban van: FRC, 2008: The Combined Code on Corporate Governance, June. Az újabb átdolgozott változat megjelenését 2010-re tervezik.
- ¹⁶ Bizonyos cikkek esetében felmentést nyújtanak azoknak a tőzsdén jegyzett vállalatoknak, amelyek nem tartoznak a 350 legnagyobb tőzsdei vállalat körébe (FTSE 350). Ezek a vállalatok saját belátásuk szerint dönthetnek, hogy esetükben milyen jelentőséggel bír az adott cikk alkalmazása. A 350 legnagyobb vállalat adja a londoni tőzsdei vállalatok piaci értékének 95%-át.
- ¹⁷ Ezt a nyilatkozatot az Egyesített Kódex C2.1 cikke alapján is meg kell tenni.
- ¹⁸ Az irányelvi követelmények adaptálására a tagállamoknak a publikálástól számítva két év állt rendelkezésre.

- ¹⁹ Az átláthatósági követelményekről szóló 2004/109/EK irányelv szerint az éves pénzügyi beszámoló magában kell, hogy foglalja a pénzügyi kimutatások készítéséért felelős személy nyilatkozatát, hogy a kimutatások az alkalmazandó számviteli törvénynek vagy standardoknak megfelelően készültek el, és biztosítják a megbízható és valós kép tükrözését, de a nyilatkozatnak a társaságirányítási jelentésben belüli megjelenítését ez az irányelv sem konkretizálja.
- ²⁰ A 2009. évi EU-tagországra irányuló RiskMetrics Group nemzetközi felmérés eredménye a magyar Felelős társaságirányítási ajánlások tartalmát ugyan kismértékben, de az európai tagországok átlagos szintje alá helyezi, és a megfelelni vagy magyarítani elv alapján a társaságok által adott magyarázatok színvonalát alacsonynak és nagyon általánosnak ítéli. A felmérés szerint az Ajánlások nem nyújtanak útmutatást abban a tekintetben, hogy mit kell tartalmazni egy megfelelő magyarázatnak (RiskMetrics Group, 2009).
- ²¹ Kisebbségi cégek, melyek nem tartoznak a 350 legnagyobb tőzsdei cég (FTSE 350) körébe, a beszámolási évet megelőző év során.
- ²² Ez a cikk átfedésben van az FSA vonatkozó szabályozásával.
- ²³ Integritás alatt itt az éves beszámoló adatainak teljességét, pontosságát és valóságát értjük.

Felhasznált irodalom

Bordáné Rabóczki M. (2008): Kockázatkezelés és belső kontroll-rendszerek – első vonalban a társaságirányítási visszaélések elleni védelemben. In: *Vezetéstudomány*, 2008. 39. évf. 2. sz. p. 24–37.

Budapesti Értéktőzsde Rt. (2004): Felelős vállalatirányítási ajánlások. Budapest

Cadbury Committee (1992): Report of the Committee on the Financial Aspect of Corporate Governance

Corporate Governance Principles for Annual Reporting in the Commonwealth. (2003): CACG Guidelines

COSO (2004): Enterprise Risk Management – Integrated Framework. Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission

European Commission (2002): A Modern Regulatory

Framework for Company Law in Europe, Winter Group Report, November

European Commission (2003): Communication on Modernising Company Law and Enhancing Corporate Governance in the European Union – A Plan to Move Forward Brussels, 21 May

FEE (2000): The Auditors Report in Europe

FEE (2002): The Role of Accounting and Auditing in Europe. May

FEE (2006): Financial Reporting: Convergence, Equivalence and Mutual Recognition. March

FEE (2009): Discussion Paper for Auditor’s Role Regarding Providing Assurance on Corporate Governance Statements

FRC (2008): The Combined Code on Corporate Governance. June

FRC (2008): Guidance on Audit Committees. October

FRC (2009): Going Concern and Liquidity Risk: Guidance for Directors of UK Companies 2009

FRC (2009): 2009 Review of the Combined Code: Final Report. December

FSA Handbook (2009): <http://fsahandbook.info>

IAASB (2007): International Framework for Assurance Engagements

ICAEW (2003): Guidance for audit committees – Evaluating your auditors. The Institute of Chartered Accountants in England & Wales, May

RiskMetrics Group (2009): Study on Monitoring and Enforcement Practices in Corporate Governance: int the Member States

Statement of the European Corporate Governance Forum on the comply-or-explain principle (22/02/2006)

The Auditing Practice Board (2009): Developments in Corporate Governance Affecting the Responsibilities of Auditors of UK Companies, December

Weil, Gotshal & Manges LLP (2002): Comparative Study of Corporate Governance Codes Relevant to the European Union and its Member States

1. melléklet

Az egyesült királysági 2008. évi Egyesített Kódex és a vonatkozó magyar szabályozások összehasonlítása Könyvvizsgálati szempontból kiemelt pontok

Egyesült Királyság		Magyarország	
2008. évi Társaságirányítási Egyesített Kódex cikkei		2006. IV. törvény a gazdasági társaságokról (Gt.) 2000. évi C. törv. a számvitelről (Sztv.)	Felelős társaságirányítási ajánlások, 2008
C1.1	Az üzleti jelentésben az igazgatóságnak ki kell fejeznie a pénzügyi kimutatások készítéséért vállalt felelősségét, és meg kell jelennie egy állításnak, amelyben a könyvvizsgáló kifejezi jelentési kötelezettségét.	A Gt. nem tartalmaz ilyen paragrafust. Sztv. 8. § (5) előírja az igazgatósági és felügyelőbizottsági testületek tagjának kollektív felelősségét, de erről a kötelezettségükről nem kell nyilatkozniuk.	A felelősség kinyilvánításával kapcsolatos elvárás nem jelenik meg az ajánlásokban.
C1.2	Az igazgatóságnak nyilatkoznia kell, hogy a gazdálkodásban érvényesül a vállalkozás folytatásának elve. Az állítást érvekkel kell alátámasztani, vagy szükség esetén ki kell fejteni a vállalkozás folytatásának elvét negatívan érintő tényezőket.	Egyik törvény sem tartalmaz ilyen követelményt.	A követelmény nem jelenik meg az ajánlásokban.

	<i>2008. évi Társaságirányítási Egyesített Kódex cikkei</i>	<i>2006. IV. törvény a gazdasági társaságokról (Gt.) 2000. évi C. törv. a számvitelről (Sztv.)</i>	<i>Felelős társaságirányítási ajánlások, 2008</i>
C2.1	Az igazgatóságnak legalább évenként felül kell vizsgálnia a vállalatcsoport belsőkontroll rendszereinek hatékonyságát, beleértve a pénzügyi, működési és megfelelési kontroll elemeket, illetve a kockázatkezelési rendszereket, és jelentenie kell a részvénytulajdonosoknak, hogy ezt a feladatot elvégezték.	A törvények nem tartalmazznak ilyen követelményt.	Konkrét megfogalmazásban ugyan nem, de tartalmában megjelenik ez a követelmény (2.8.1. – 2.8.12.).
C3.1	Az igazgatóságnak létre kell hoznia egy legalább három tagból, vagy kisebb tőzsdei cégek esetében ²¹ , két tagból álló auditbizottságot. A kisebb társaságok igazgatósági elnökei tagjai lehetnek az auditbizottságoknak, de az elnöki pozíciót nem tölthetik be. A bizottság tagjai függetlenek legyenek, ne töltsenek be végrehajtott vezetői feladatot. Az igazgatóság bizonyosodjon meg arról, hogy az auditbizottság legalább egy tagja megfelelő pénzügyi tapasztalattal rendelkezik ²² .	A Gt. 311. § (1) bekezdése értelmében a nyilvánosan működő részvénytársaságoknál legalább háromtagú auditbizottságot kell létrehozni, amelynek tagjait a közgyűlés az igazgatótanács, illetve ahol felügyelőbizottság működik, a felügyelőbizottság független tagjai közül választja.	3.1.: Az igazgatóság, illetve a felügyelőbizottság tagjaiból, minimum három, többségben független tagból célszerű létrehozni független bizottságokat, köztük az auditbizottságot. 3.2.2.: Az utóbbi tagjai megfelelő pénzügyi és számviteli képességgel, szakértelemmel és tapasztalattal kell, hogy rendelkezzenek.
C3.2	Az auditbizottság feladatait és felelősségét írásban rögzíteni kell, amely terjedjen ki az alábbiakra:	A Gt. 311. § (2) bekezdése tartalmazza az auditbizottság hatáskörét, de nincs utalás a hatáskörök írásbeli rögzítési kötelezettségére.	A 3.1.5. pont alapján az auditbizottság ügyrendjének tartalmaznia kell a hatás- és feladatköröket.
	• Az éves beszámoló integritásának ²³ és a pénzügyi teljesítményekkel kapcsolatos megállapításoknak a nyomon követése és az éves beszámolóban található lényeges megítélések felülvizsgálata.	A Gt. 311. § (2) a) szerint az auditbizottságnak feladata a számviteli törvény szerinti beszámoló véleményezése.	Nem tartalmaz ilyen konkrét feladatot.
	• A belső pénzügyi kontrollok felülvizsgálata, kivéve, ha egy külön kockázati bizottság, vagy maga az igazgatóság foglalkozik a felülvizsgálattal.	A Gt. 311. § (2) bekezdése nem nevesít ilyen feladatot. A 311. § (3) bekezdése értelmében az alapszabály további feladatokat utalhat az auditbizottság hatáskörébe.	A 3.2.1. pont szerint az auditbizottság felülyeli a kockázatkezelés hatékonyságát és a belsőkontroll-rendszer működését.
	• A vállalati belső ellenőrzési funkció hatékonyságának nyomon követése és felülvizsgálata.	zEgyik törvény sem tartalmaz ilyen követelményt.	A 3.2.1. pont alapján az auditbizottság felülyeli a belső ellenőrzési tevékenységet.
	• A könyvvizsgáló megválasztásával, újraválasztásával, megbízási feltételeinek meghatározásával, javadalmazásával, illetve visszahívásával kapcsolatos javaslatétel az igazgatóság számára.	Gt. 311. § (2) b): javaslatétel a könyvvizsgáló személyére és díjazására, c): a könyvvizsgálóval megkötendő szerződés előkészítése, az alapszabály felhatalmazása alapján a részvénytársaság képviselőjében a szerződés aláírása.	2.9.1.: Általános ajánlás a külső tanácsadás (audit) igénybevételenek folyamataira.
	• A könyvvizsgálói függetlenség és objektivitás feltételeinek, illetve a könyvvizsgálat hatékonyságának nyomon követése és felülvizsgálata, az Egyesült Királyság szakmai és jogszabályi követelményeire tekintettel.	Gt. 311. § (2) d): a könyvvizsgálóval szembeni szakmai követelmények és összeférhetlenségi előírások érvényre juttatásának figyelemmel kísérése, az együttműködéssel kapcsolatos teendők ellátása, valamint – szükség esetén – az igazgatóság és/vagy felügyelőbizottság számára intézkedések megtételére való javaslatétel.	3.2.4.: A bizottság írásos nyilatkozatot kér a könyvvizsgáló jelölttől, amelyben feltárja az összeférhetlenséget okozó személyes kapcsolatokat, illetve a társaságtól kapott megbízásokat. 3.2.3. Az auditbizottság pontos és részletes tájékoztatást kap a független könyvvizsgáló munkaprogramjáról; és megkapja a könyvvizsgálat során feltárt problémákra vonatkozó auditjelentést.

2008. évi Társaságirányítási Egyesített Kódex cikkei	2006. IV. törvény a gazdasági társaságokról (Gt.) 2000. évi C. törv. a számvitelről (Sztv.)	Felelős társaságirányítási ajánlások, 2008	
<ul style="list-style-type: none"> A könyvvizsgáló által ellátandó nem könyvvizsgálói szolgáltatások nyújtására vonatkozó megbízási politika kialakítása és alkalmazása a nem könyvvizsgálói szolgáltatásokra vonatkozó etikai irányelvek figyelembevételével, valamint a szükségesnek vélt intézkedésekről szóló javaslat kialakítása és jelentése az igazgatóság számára. 	Egyik törvény sem tartalmaz hasonló követelményt.	A 2.9.2. és 2.9.3. ajánlások részben lefedik a követelményt.	
C3.3	Az igazgatóság által az auditbizottságra delegált feladatokat és felelősséget írásban kell meghatározni, és az üzleti jelentés elkülönített részében az igazgatóságnak ismertetni kell az auditbizottság munkáját, különös tekintettel a delegált feladatok és felelősség teljesítésére.	A törvények nem tartalmazzak ilyen konkrét követelményt.	A 3.1.5. pont tartalmazza az írásbeliség követelményét a feladatok és a hatáskör tekintetében (ügyrend). Az auditbizottság munkájáról történő üzleti jelentéssel kapcsolatos követelmény nem jelenik meg az ajánlásokban.
C3.4	Az auditbizottság vizsgálja felül a cég bármely alkalmazottjának bizalmas felvetését a pénzügyi beszámolás lehetséges tévedéseivel vagy más üggyel kapcsolatban. Az auditbizottságnak biztosítani kell, hogy intézkedéseket tegyenek ilyen felvetések megfelelő és független vizsgálatára és a vizsgálat eredményének megfelelő kezelésére.	A törvények nem tartalmazzak ilyen konkrét követelményt. Gt. 311. § (2) Az auditbizottság feladata: e) pont: a pénzügyi beszámolási rendszer működésének értékelése és javaslattevés a szükséges intézkedésekre; f) pont: az igazgatóság és/vagy felügyelőbizottság munkájának segítése, a pénzügyi beszámolási rendszer megfelelő ellenőrzése érdekében.	Nincs ilyen ajánlás.
C3.5	Az auditbizottságnak nyomon kell követnie és felül kell vizsgálnia a belső ellenőrzési tevékenységek hatékonyságát. Amennyiben a belső ellenőrzési funkció betöltése nem biztosított, az auditbizottságnak évenként felül kell vizsgálnia, hogy vajon a körülmények változása indokolja-e a független belső ellenőrzési funkció megalapítását, és erről javaslatot kell készítenie az igazgatóság számára. Az üzleti jelentés elkülönített részében magyarázatot kell adni a belső ellenőrzési funkció hiányának okairól.	Gt. 311. § (2): Az auditbizottság hatáskörének megjelölésénél nincs konkrét utalás a belső ellenőrzésre.	Az üzleti jelentésre vonatkozó követelmény kivételével a 2.8.6. pont tartalmazza az említett feladatokat.
C3.6	Az auditbizottságnak elsődleges felelősségét képezi, hogy javaslatot készítsen a külső könyvvizsgáló megválasztására, újraválasztására és visszahívására. Amennyiben az igazgatóság nem ért egyet ezzel a javaslattal, az üzleti vagy más jelentésnek tartalmaznia kell az auditbizottság javaslatát, és meg kell határozni az igazgatóság eltérő véleményének okait.	A Gt. 311. § (2) b) részben lefedi az említetteket. Az igazgatóság eltérő véleményének esetére nincs szabályozás.	Csak a 2.9.1. ajánlást említhetjük.
C3.7	Az üzleti jelentésnek magyarázatot kell nyújtania a tulajdonosok számára a könyvvizsgáló függetlensége és objektivitása biztosításáról abban az esetben, ha a könyvvizsgáló nem könyvvizsgálói szolgáltatást is nyújt.	A törvények nem tartalmazzak ilyen konkrét követelményt. Gt. 40. § (2): A könyvvizsgáló nem nyújthat a társaság részére olyan szolgáltatást, amely a választott könyvvizsgálói közérdekvédelmi feladata tárgyilagossá és függetlenséget veszélyeztet. Külön törvény határozza meg a társaság könyvvizsgálója által végezhető kiegészítő tevékenységek körét, a szolgáltatásnyújtás feltételeit és korlátait. ²³	Nincs ilyen ajánlás.

Cikk beérkezett: 2010. 3. hó

Lektori vélemény alapján véglegesítve: 2010. 6. hó